

Nr 139

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen¹ (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin, m. m.; given den 11 oktober 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I syfte att komma till rätta med en på senare tid tilltagande hembränning föreslås i propositionen att destillationsapparat inte får tillverkas, importeras, innehas eller överlåtas utan särskilt tillstånd. Regler om straffansvar och förverkande föreslås vidare för den som överlåter aktiverat kol eller annat renings- eller filtreringsmedel trots att han insett eller bort inse att varan skall komma till användning vid olovlig sprittillverkning eller renaturering. De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 december 1974.

Efter framställning från Sveriges allmänna restaurangaktiebolag (SARA) föreslås slutligen att den reglering av vissa bolagets förhållanden som finns intagen i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521) skall upphöra att gälla med 1974 års utgång.

1 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin

dels att i 2, 4, 5 och 13 §§ ordet "kontrollstyrelsen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "riksskatteverket" i motsvarande form,

dels att 3, 9 och 10 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i förordningen skall införas tre nya paragrafer, 9 a, 9 b och 9 c §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Kontroll över tillverkning av sprit och vin utövas av kontrollstyrelsen, som äger utfärda de föreskrifter rörande redovisning och särskilda kontrollanordningar som styrelsen finner erforderliga för kontrollens utövande.

Det åligger tillverkare att på anfordran av kontrollstyrelsen lämna tillträde till de lokaler och förvaringsställen som användas i verksamheten, tillhandahålla handelsböcker och övriga handlingar hörande till verksamheten samt utan ersättning biträda med behövlig handräckning och lämna erforderliga varuprov. Kontrollen skall såvitt möjligt ske på sådant sätt och på sådan tid att den icke förorsakar hinder i tillverkarens verksamhet. Tillverkare åligger även att lämna kontrollstyrelsen de uppgifter som erfordras för upprättande av statistik över sprit- och vintillverkningen.

Beslut, som kontrollstyrelsen meddelat enligt denna förordning, länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda särskilt förordnas.

Föreslagen lydelse

3 §

Riksskatteverket utövar kontroll över tillverkning av sprit och vin samt meddelar närmare föreskrifter för tillämpningen av denna förordning.

Det åligger tillverkare att på anfordran av riksskatteverket lämna tillträde till de lokaler och förvaringsställen som användas i verksamheten, tillhandahålla handelsböcker och övriga handlingar hörande till verksamheten samt utan ersättning biträda med behövlig handräckning och lämna erforderliga varuprov. Kontrollen skall såvitt möjligt ske på sådant sätt och på sådan tid att den icke förorsakar hinder i tillverkarens verksamhet. Tillverkare åligger även att lämna riksskatteverket de uppgifter som erfordras för upprättande av statistik över sprit- och vintillverkningen.

Beslut, som riksskatteverket meddelat enligt denna förordning, länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda särskilt förordnas.

9 §

I mom. Den som tillverkar eller saluhåller för tillverkning av sprit

Apparat, som kan användas för tillverkning av sprit (destillations-

Nuvarande lydelse

ägnad apparat eller del av dylik apparat med uppenbart syfte att apparaten eller apparatdelen skall komma att nyttjas vid olovlig sprittillverkning eller för att obehörigen antingen från denaturerad sprit borttaga denatureringsmedlet eller försvaga denatureringen eller göra annan till dryck ej ämnad alkoholhaltig vara användbar därtill,

så ock den som överlåter dylik apparat eller apparatdel, ehuru han har skälig anledning antaga att densamma skall komma att nyttjas för ändamål som nu sagts,

dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader, och vare apparaten och apparatdelen förverkade.

2 mom. Innehar någon i annat fall än i 1 mom. sägs redskap som uppenbarligen är av honom avsett att nyttjas för ändamål som där sägs, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader, och vare redskapet förverkat.

Föreslagen lydelse

apparat) eller föremål som uppenbarligen är avsett att ingå i sådan apparat (apparatdel) får ej tillverkas, överlätas eller innehas inom riket eller införas till riket utan tillstånd av riksskatteverket. Utan sådant tillstånd får dock destillationsapparat eller apparatdel tillverkas, innehas eller införas av

1. staten,
2. den som har tillstånd att tillverka sprit,
3. apotek, kommunalt laboratorium eller läroanstalt som står under statlig tillsyn,
4. sådant sjukhus som avses i 2 § sjukvårdslagen (1962: 242) eller 2 kap. 4 § fjärde stycket lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Den som utan att vara berättigad därtill tillverkar, överlåter eller innehar destillationsapparat eller apparatdel dömes till böter eller fängelse i högst ett år. Om ansvar för olovlig införsel av destillationsapparat eller apparatdel samt för försök till sådant brott finns bestämmelser i lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling.

Destillationsapparat eller apparatdel som tillverkats, överlätits eller innehafts utan tillstånd eller värdet av sådan apparat eller apparatdel skall förklaras förverkad. Detsamma gäller även utbyte av brott som har sagts nu.

9 a §

Riksskatteverket återkallar tillstånd som avses i 9 § första stycket, såvida det icke är uppenbart obilligt, om

1. destillationsapparat användes vid olovlig tillverkning eller rening av sprit och tillståndsinnehavaren icke kan göra sannolikt att det inträffade skett utan hans vetskap och vilja,

2. tillståndshavaren överlåter destillationsapparat eller apparatdel till någon som icke är berättigad

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*tigad att inneha sådan utrustning,
3. ändring inträffat i förhållan-
de, på vilket beslut om tillstånd
grundats.*

9 b §

*Talan mot beslut av riksskatte-
verket enligt 9 eller 9 a § föres
hos Kungl. Maj:t genom besvär.*

9 c §

*Den som överlåter aktiverat
kol, hänförligt till tulltaxenr 38.03,
eller annat renings- eller filtre-
ringsmedel trots att han insett
eller bort inse att varan skall
komma att användas vid olovlig
tillverkning av sprit eller vid obe-
hörigt borttagande eller försvagan-
de av denatureringsmedel i dena-
turerad sprit eller alkoholhaltigt
preparat, dömes till böter eller
fängelse i högst ett år.*

*Begår någon brott som avses i
första stycket skall hos honom
befintliga förråd av aktiverat kol
och annat renings- eller filtrerings-
medel förklaras förverkat.*

10 §

Tillverkar någon olovligen vin
eller bryter någon eljest, i annat
fall än i 7—9 §§ sägs, mot vad i
denna förordning är stadgat eller
mot föreskrift som meddelats med
stöd av förordningen, dömes till
dagsböter.

Brott som nu sagts må, där det
ej innefattar olovlig tillverkning
av vin eller förfogande över till-
verkat vin på otillåtet sätt, åtalas
endast efter anmälan av *kontroll-
styrelsen.*

Tillverkar någon olovligen vin
eller bryter någon eljest, i annat
fall än i 7—9 eller 9 c §§ sägs,
mot vad i denna förordning är
stadgat eller mot föreskrift som
meddelats med stöd av förordning-
en, dömes till *böter.*

Brott som nu sagts må, där det
ej innefattar olovlig tillverkning
av vin eller förfogande över till-
verkat vin på otillåtet sätt, åtalas
endast efter anmälan av *riksskat-
teverket.*

Denna lag träder i kraft den 1 december 1974.

Den som vid lagens ikraftträdande innehar destillationsapparat, för
vilken tillstånd kräves enligt 9 § första stycket, skall, om han önskar så-
dant tillstånd, ansöka härom senast den 31 december 1974. Intill dess
meddelat beslut i ansökningsärendet vunnit laga kraft får destillations-
apparat användas i enlighet med äldre bestämmelser.

2 Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1961: 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1961: 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat,

dels att i 2, 3, 5, 6, 8, 16 och 17 §§ ordet "kontrollstyrelsen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "riksskatteverket" i motsvarande form,

dels att 13 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Begår någon brott som avses i 9—11 §§ skola, om det ej är uppenbart obilligt, hos honom befintliga förråd av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat tillika med kärl och emballage förklarar förverkade. Vad nu stadgats skall även gälla redskap, som nyttjats i fall, varom i 10 § sägs.

Begår någon brott som avses i 9—11 §§ skola, om det ej är uppenbart obilligt, hos honom befintliga förråd av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat tillika med kärl och emballage *samt renings- och filtreringsmedel* förklarar förverkade. Vad nu stadgats skall även gälla redskap, som nyttjats i fall, varom i 10 § sägs.

Förverkad egendom tillfaller kronan.

Den som förövat gärning som avses i första stycket skall, om det ej är uppenbart obilligt, dömas att för teknisk sprit eller alkoholhaltigt preparat, varmed han förfarit obehörigen, gälda skatt med 20 kronor för liter.

Den som förövat gärning som avses i första stycket skall, om det ej är uppenbart obilligt, dömas att för teknisk sprit eller alkoholhaltigt preparat, varmed han förfarit obehörigen, gälda skatt med 50 kronor för liter.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1974.

3 Förslag till

Lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521)

Härigenom förordnas i fråga om rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521)¹,

dels att 40 § 3 mom. och 76—79 §§ skall upphöra att gälla,

dels att mellanrubriken närmast efter 75 § skall utgå,

dels att rubriken till 6 kap. skall lyda "Om partihandelsbolaget och detaljhandelsbolaget".

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

¹ Senaste lydelse av 40 § 3 mom. 1970: 740

77 § 1969: 717

78 § 1971: 404

79 § 1957: 212

Utdrag av protokollet över finansärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 oktober 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT, GUSTAFSSON, ZACHRISSON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om åtgärder mot hembränning, m. m., och anför.

Alkoholpolitiska utredningen (Fi 1966: 33, APU)¹ avlämnade i juni i år en promemoria (Ds Fi 1974: 9) Åtgärder mot hembränning m. m. I promemorian föreslås, att fr. o. m. den 1 december 1974 visst förbud införs beträffande tillverkning, försäljning och innehav av apparater, som är ägnade för tillverkning av sprit eller för att ta bort eller försvaga denatureringsmedel i denaturerad sprit samt att från samma tidpunkt vissa restriktioner införs beträffande handeln med aktiverat kol. Vidare tar utredningen upp fråga om åtgärder mot handeln med bl. a. böcker med redogörelser för tillvägagångssättet vid hembränning och renaturering av sprit. Ledamöterna Hillbo och Wennerfors har avgivit särskilt yttrande.

Efter remiss har yttrande över promemorian avgetts av riksåklagaren (RÅ), hovrätten för västra Sverige, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, riksskatteverket (RSV), näringsfrihetsombudsmannen, konsumentombudsmannen, länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Malmöhus, Örebro, Gävleborgs och Västerbottens län, Kooperativa förbundet, Landstingsförbundet, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Svensk industriförening, Svenska bokhandlareföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund samt Aktiebolaget Vin- & spritcentralen.

Yttranden har vidare kommit in från Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling, Zoohandlarnas riksförbund, Sveriges blåbandsförbund samt från brottsförebyggande rådet.

I samband med de förslag som framlagts av APU om åtgärder mot hembränningen avser jag att i det följande även behandla en den 4 sep-

¹ Ledamöter förutvarande statsrådet Sigurd Lindholm, tillika ordförande, f. d. riksdagsledamoten Astrid Bergegren, riksdagsmännen Karl Boo och Alf Wennerfors, redaktören Olaus Nyberg, direktörerna Olof Burman, Gunnar Erbacke och Rune Hermansson, byråchefen Arne Hillbo och chefsrådmannen Stig Jungefors.

tember 1974 dagtecknad skrivelse från Sveriges allmänna restaurangaktiebolag (SARA) med hemställan om upphävande av vissa bestämmelser i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521). Över SARA:s skrivelse har yttrande avgetts av RSV.

Den illegala sprithanteringen

Gällande bestämmelser

Nuvarande alkohollagstiftning innehåller vissa bestämmelser med syfte att motverka olaga rusdryckstillverkning. Bestämmelser härom finns i första hand i förordningen (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin.

Enligt 7 § nämnda förordning gäller straffansvar för den som olovligen tillverkar sprit, bereder mäsik i uppenbart syfte att därav tillverka sprit eller forslar, döljer eller lagrar sådan sprit eller mäsik. Påföljden är dagsböter eller fängelse i högst 6 månader eller, om brottet är grovt, fängelse i högst 2 år. Redskap, råvaror m. m. som använts vid olovlig tillverkning liksom påträffad sprit eller mäsik skall förklaras förverkade. Den som olovligen tillverkat sprit skall dessutom åläggas att för den tillverkade kvantiteten erlægga skatt med belopp, som svarar mot omsättningskatten för den spritdryck med en alkoholhalt av 40 volymprocent som har det högsta utminuteringspriset. Skatten skall dock utgöra minst 100 kr.

Enligt 8 § förordningen gäller att tillverkare, som förfogar över tillverkad sprit i strid mot förordningen eller med stöd därav utfärdade föreskrifter, döms till dagsböter eller fängelse i högst 1 år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst 2 år. Även i detta fall gäller att påträffad sprit jämte kärl skall förklaras förverkade och att skatt för spriten skall erläggas.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är bestämmelserna i 9 § förordningen. Enligt 1 mom. denna paragraf skall den straffas med dagsböter eller fängelse, som tillverkar eller saluhåller apparat, ägnad för tillverkning av sprit, eller del till sådan apparat med uppenbart syfte att apparaten eller delen skall användas vid olaga sprittillverkning eller för att ta bort denatureringsmedel från denaturerad sprit eller försvaga denatureringen eller göra alkoholhaltig vara, som ej är ägnad till dryck, användbar därtill. Därvid skall påträffad apparatur förklaras förverkad. Samma ansvar med förverkande gäller i fråga om den som överlåter apparat eller apparatdel, trots att det finns skälig anledning att anta att den skall användas för ändamål som nu har sagts och vidare — enligt 2 mom. samma paragraf — för den som innehar redskap som uppenbarligen är avsett att användas för sådant ändamål.

Nämnas kan också att den som olovligen tillverkar vin enligt 10 § kan straffas med dagsböter.

APU:s promemoria

Hembränningen har, framhåller APU inledningsvis, ökat i omfattning under senare år. På senaste tiden har även renaturering av teknisk sprit tilltagit kraftigt. Det är därför angeläget att statsmakterna utan onödigt dröjsmål vidtar åtgärder för att begränsa denna hantering. Utredningen kommer att i sitt slutbetänkande behandla bl. a. frågan om hembränningen. Med hänsyn till den tid som kommer att gå innan dessa förslag kan genomföras föreslår utredningen att vissa åtgärder mot hembränning och olovlig spritrenaturering genomförs med verkan redan från den 1 december 1974.

Hembränningens omfattning m. m.

Av naturliga skäl finns det, konstaterar APU, inga tillförlitliga uppgifter om hembränningens omfattning. Uppgifter om antalet för hembränning dömda personer och antalet fall av hembränning som kommit till polisens kännedom ger dock en antydning om utvecklingen på området. Efter 1855 års reform av brännvinslagstiftningen höll sig hemtillverkningen av sprit på en låg nivå fram till restriktionssystemets införande år 1919. Antalet för hembränning dömda personer, som under en följd av år varit under 10, steg år 1920 till drygt 1 600 och höll sig sedan under 1920-talet vid drygt 500 per år för att under början av 1930-talet stiga till närmare 900 per år. Antalet sjönk därefter och uppgick sedan restriktionssystemet slopats år 1955 under en följd av år till mindre än 100. Fr. o. m. år 1972 noteras emellertid en ökning. Antalet fall som kommit till polisens kännedom steg således från 149 år 1971 till 315 år 1973. Samma utveckling kan avläsas i fråga om fall som föranlett insändande av prov och utredning till riksskatteverket (RSV) för analys och yttrande. APU påpekar i sammanhanget, att antalet avdömda förseelser utgör ca 2/3 av totala antalet fall som kommit till polisens kännedom.

APU hänvisar även till en av SIFO för Svenska bryggareföreningen gjord intervjuundersökning under februari—mars 1973. Enligt denna uppgav 32 % av männen och 9 % av kvinnorna eller 21 % av samtliga tillfrågade, att de någon gång hade druckit hembränt. En betydligt högre frekvens kunde noteras för de yngre åldersgrupperna än för de äldre och i jämförelse med glesbygden noterades för storstadsområdena en nära nog dubbelt så stor andel personer som sade sig ha smakat hembränt. Detta tyder enligt APU på att hembränningen håller på att breda ut sig i storstads- och tätortsområdena.

Enligt den nämnda utredningen hade 12 % av männen och 6 % av kvinnorna druckit hembränt under det senaste året, dvs. 1972. Jämfört med en av APU gjord undersökning (RUS, redovisad i SOU 1971: 77 s. 1: 57) skulle detta betyda att frekvensen sexdubblats mellan åren 1967

och 1972. Viss reservation görs dock för denna jämförelse. APU tillägger emellertid att enligt en preliminär rapport rörande en av statistiska centralbyrån för RSV utförd undersökning skulle 17 % av de tillfrågade männen och 5 % av kvinnorna ha druckit hembränt under de senaste 12 månaderna. APU erinrar vidare om en inom sociologiska institutionen vid Uppsala universitet år 1972 publicerad undersökning beträffande bl. a. hembränningsens omfattning i en medelstor ort av glesbygdskarakter ("Brännarby"). Enligt denna undersökning kunde andelen hembrännare av den manliga befolkningen uppskattas till 10 %.

Ytterligare hållpunkter i fråga om hembränningsens omfattning torde man enligt APU kunna få ur uppgifterna om förbrukningen av hushållsjäst och mjöl. Inhämtade uppgifter härom för åren 1965—1973 visar att jästkonsumention efter år 1970 ökat på ett påtagligt sätt i förhållande till direktkonsumention av mjöl. Vid antagandet att proportionen jäst och mjöl vid brödbakning varit densamma under perioden som under åren närmast före eller 33,2 g jäst per kg mjöl skulle enligt APU kvantiteten jäst, användbar för annat än bakning, för vart och ett av åren 1969—1973 uppgått till 180, 118, 546, 892 resp. 876 ton.

Det kan beräknas, fortsätter APU, att det går åt 2 hg jäst för framställning av 10 liter mäsk. Därav kan framställas en liter ren sprit eller ca 2 liter brännvin. Detta betyder, att det av den beräknade "överskottsjästen" skulle ha kunnat framställas ca 44 milj. liter mäsk eller närmare 9 milj. liter brännvin vart och ett av åren 1972 och 1973. Sistnämnda år sålde Systembolaget AB 54,5 milj. liter sprit, varav 38 milj. liter brännvin.

Denna uppskattning är, framhåller APU, självfallet mycket osäker. Det förefaller inte osannolikt att man numera använder förhållandevis mer jäst än tidigare vid bakning i hemmen och det är vanskligt att dra några säkra slutsatser om vilka jästkvantiteter som verkligen förbrukats vid den olaga sprittillverkningen. Vissa förhållanden talar för att tillverkningen varit mindre än den beräkningen visar. Å andra sidan har det sannolikt förekommit en betydande hembränning även åren 1965—1968 och i så fall, konstaterar APU, antyder siffrorna endast den ökning i hembränningen som sedan skett.

Som ytterligare belägg för att hembränningen tilltagit pekar APU på den mycket påtagliga uppgången i försäljning, annonsering och övrig marknadsföring av destillationsapparater, tillbehör därtill och vissa speciella hjälpmedel, t. ex. aktivt kol, samt av faktaböcker om sprittillverkning.

Renaturering

Erfarenhetsmässigt har, framhåller APU, olaga renaturering förekommit i viss utsträckning, t. ex. rening av rödsprit med pottaska. Under de

allra senaste månaderna har emellertid en betydande ökning skett av sådan verksamhet. Den har enligt APU inriktats på den enda starkdenaturerade sprit som nu förekommer i den allmänna handeln, nämligen den förgasarsprit som säljs under namnet K-sprit. Som exempel uppger APU, att polisen i Gävle under våren 1974 uppdagade att en person renaturerat K-sprit i stor omfattning enligt en metod som bygger på användning av aktivt kol och som enligt APU är ganska enkel och tämligen effektiv. Personen i fråga och även andra har genom annonser i tidningarna bjudit ut "recept" för renaturering av K-sprit till allmänheten. Enligt uppgifter från polishåll i Gävleborgs län har följden blivit en märkbar ökning av försäljningen av K-sprit i länet. Vidare har försäljning av aktivt kol anordnats i närheten av bensinstationerna, där K-spriten kan köpas.

Orsakerna till den ökade hembränningen

En förklaring till ökningen av den olaga sprittillverkningen är, framhåller APU, våra höga priser på den legalt tillverkade och försålda spriten. Detta förhållande torde dock, enligt APU, inte i och för sig ha orsakat ökningen av hembränningen under snare år. Realpriset har i själva verket inte ökat under denna tid. Det är i stället andra förhållanden som spelat in och utlöst den aktuella tendensen. Prisnivåns höjd har endast varit en förutsättning för att dessa faktorer fått genomslagskraft.

En faktor som med all säkerhet haft stor inverkan är enligt APU den ändring som ungefär samtidigt inträdde beträffande hembränningen i Norge. Denna har länge ansetts vara av stor omfattning. Enligt en bedömning av det norska statliga institutet för alkoholforskning skulle 20 % av den totala spritkonsumtionen i Norge utgöras av hembränt.

Förhållandena ledde sommaren 1972 till att bestämmelser infördes i den norska alkohollagen om förbud att utan tillstånd av socialdepartementet inneha, införa, saluhålla eller försälja eller att i tidningar, genom skyltning eller på annat sätt göra reklam för apparat, apparatdel eller utrustning, som är avsedd eller lämpad för tillverkning eller omdestillering av sprit, spritdryck eller isopropanol. Vidare infördes förbud mot att i böcker, skrifter, annonser eller på annat sätt uppmana till eller ge råd om dylik tillverkning m. m. Överträdelse straffas med böter eller fängelse i högst 6 månader.

Den nya lagstiftningen i Norge resulterade mycket snart i en betydande försäljning och marknadsföring av norska apparater m. m. i vårt land. Denna import har inte stått att hejda och en avsevärd aktivering av den svenska marknaden har vidare ägt rum genom import från andra håll, bl. a. Danmark, samt genom uppträdande av svenska producenter och försäljare på marknaden. Detta har, framhåller APU, uppenbarligen starkt stimulerat hembränningen i Sverige.

Samtidigt har, påpekar APU, en teknisk produktutveckling ägt rum. Genom effektivare rening och tillsats av smakämnen har den hemtillverkade spriten blivit attraktivare samtidigt som apparaturen effektiviserats varigenom olägenheter med oangenäm lukt vid tillverkningen kunnat elimineras. Härigenom har förutsättningarna för hembränning i tätorterna ökat.

En annan orsaksfaktor i sammanhanget är, framhåller APU, att massmedierna ägnar stort intresse åt den ökade aktiviteten i fråga om marknadsföring och produktutveckling av hembränningsapparater. Därvid lämnas ofta mer eller mindre utförliga redogörelser för eller antydningar om tillvägagångssättet vid tillverkning av sprit, ibland även av vin och öl. Inslagen är inte sällan av utpräglat glorifierande karaktär och den kommersiella inriktningen är ibland framträdande. Samtidigt framgår det av den allmänna debatten och massmediernas behandling av ämnet, att myndigheterna med nuvarande lagstiftning ansett sig stå i stort maktlösa gentemot nu pågående oblyga handel med hembränningsapparater, aktivt kol m. m. Allmänheten kan därigenom ha bibringats den uppfattningen att det rör sig om en legaliserad företeelse. Därför är det inte att undra på att man i allt större utsträckning betraktar hembränning för eget behov som en bagatellartad lagöverträdelse. Enligt Svenska bryggareföreningens tidigare omnämnda undersökning var detta 39 % av de intervjuades uppfattning och enligt RSV:s tidigare omnämnda undersökning ansåg 51 % att hembränning var en bagatellartad eller mindre allvarlig förseelse.

Enligt sistnämnda undersökning uppgavs som motiv för hembränning i första hand att hembränt är billigare (86 %). Andra uppgivna motiv var bl. a. att det är spännande att bränna själv (29 %), att hembränt blir starkare (9 %) och att det var lång väg till systembutik (8 %).

Den tidigare omnämnda norska undersökningen gav i stort sett samma bild. Som motiv för hembränning uppgav sålunda 88 % att hembränt är billigare, 24 % att det var lång väg till utminuteringsbutik, 22 % att det var besvärligt att köpa i sådan butik, 14 % att hembränt blir starkare och 12 % att det var spännande att bränna själv. Dessutom uppgav 17 % som motiv för hembränning att det gick att tjäna pengar på detta.

APU:s bedömning och förslag

Utvecklingen i fråga om hembränning och annan illegal alkohohlantering bedömer APU som allvarlig. Den omfattande och oförblommerade försäljningen och marknadsföringen av destillationsapparater, alkoholmätare, aktivt kol m. m. tyder på att vi har en utbredd och ökande aktivitet på området. Som särskilt allvarligt finner APU, att antalet fall av hembränning i större, "industriell" skala synes öka.

En utbredd hembränning medför uppenbarligen samhälleliga olägenheter. Den bristande laglydnaden ger upphov till minskad respekt för lagstiftning och lagtillämpning. Hembränningen är också ofta kombinerad med annan kriminalitet, särskilt olovlig spritförsäljning. Genom tillgången på billig sprit gynnas uppkomsten av illegala klubbar, vilka erfarenhetsmässigt är tillhåll för kriminella personer. Hembränningsalkoholpolitiska följder måste, tillägger APU, bedömas som allvarliga, eftersom det i stort sett saknas möjlighet att kontrollera användningen av den hemtillverkade varan. Den kan lätt komma att nyttjas av minderåriga och missbrukare. Tillgång på billig hembränd sprit torde överhuvud medföra ökade risker för storkonsumtion, berusning, vanebildning och annat missbruk. Vidare kan hembränningen i vissa fall orsaka hygieniska olägenheter för omgivningen och innebära brand- och explosionsfara.

Den uppenbarligen på senare tid kraftigt ökade renatureringen av teknisk sprit har, konstaterar APU, samma olägenheter som hembränningen. Det är också uppenbart att ett starkt samband råder mellan dessa olaga hanteringar. Lyckas man hindra hembränning måste man befara att renatureringen i stället ökar, om inte även denna kan effektivt motverkas.

Det krävs enligt APU att samhället genom kraftiga åtgärder motverkar den illegala sprithantering. I annat fall är det risk för att det allmänna får allt mindre möjligheter att genom lagstiftning, beskattning, upplysning osv. styra den alkoholpolitiska utvecklingen. APU föreslår därför att en reglering av hanteringen med destillationsapparater och aktivt kol nu genomförs enligt följande.

Destillationsapparater. Tillverkning, saluhållande och innehav av för sprittillverkning lämpad apparat eller del därav är, framhåller APU, straffbar enligt gällande lagstiftning endast under förutsättning att det föreligger uppenbart syfte att apparaten eller delen skall komma att nyttjas vid olovlig sprittillverkning eller olovlig renaturering eller motsvarande förfarande. Bestämmelserna härom tillkom 1919. Under hänvisning till att den olaga sprithantering fått en allt större omfattning lade dåvarande kontrollstyrelsen i ett utlåtande till Kungl. Maj:t fram förslag till förordning, enligt vilken tillverkning, saluhållande och försäljning av destillationsapparater inte skulle få ske utan styrelsens tillstånd och utan sådant tillstånd skulle apparat inte få förvärvas, införas eller innehas av annan än legal sprittillverkare, laboratorieföreståndare vid statlig eller statsunderstödd institution eller apoteksinnehavare. Överträdelse skulle straffas med böter eller fängelse och apparaturen skulle dömas förbruten.

Frågan togs upp i prop. 1919: 131 och i denna föreslogs att i 1907 års brännvinstillverkningsförordning, som då gällde, skulle tas in bestämmelser om straffansvar för tillverkning, saluhållande, försäljning och in-

nehav av destillationsapparat eller del till sådan, när det fanns skäligen anledning anta, att apparaten eller delen skulle brukas för olovligt ändamål. Apparaten eller delen skulle dessutom vara förbruten.

Riksdagsbehandlingen (BeU 1919: 49) medförde att förslaget bifölls dock med den ändringen av kravet på straffbarhet, att det skulle föreligga uppenbart syfte att apparaten eller delen skulle användas för otillåtet ändamål.

Enligt APU kan konstateras, att lagtillämpningen inte motsvarat lagstiftarnas intentioner. Apparater utbjuds på ett oförblommerat och förgelseväckande sätt och lagstiftningens maktlöshet kan sägas undergräva lagens auktoritet. Det är i hög grad påkallat att nu ändra lagstiftningen så att möjlighet ges att effektivt ingripa mot hanteringen med hembränningsapparater. Med utgångspunkt i de av kontrollstyrelsen år 1919 föreslagna och de i Norge år 1972 genomförda åtgärderna föreslår APU, att tillverkning, införsel, försäljning och innehav av för sprittillverkning lämpad apparat och del därav skall vara underkastade tillståndsvång med undantag för apparater hos legala sprittillverkare, statliga och kommunala laboratorier och apotek. Tillstånd bör enligt APU kunna lämnas industrier, institutioner o. d. men däremot i regel ej för privat bruk. Enligt förslaget skall tillstånd meddelas av RSV. Överträdelse av bestämmelserna skall straffas lika med hembränning och påträffade apparater skall förklaras förverkade. Förslaget innebär vidare, att vid den nya lagstiftningens ikraftträdande befintliga destillationsapparater o. d., för vilka tillstånd ej meddelats, bör inom viss tid redovisas till polisen och att straffrihet bör gälla om så sker.

Aktivt kol. Med hänsyn till den alltmer ökade användningen av aktivt kol som renings- och renatureringsmedel vid olaga sprithantering finner APU det angeläget, att även handeln med denna vara underkastas kontroll. Aktivt kol, eller, som varan benämns i tulltaxan, aktiverat kol torde enligt APU inte framställas i Sverige, varför försörjningen sker genom import. Omfattningen därav åren 1968—1973 framgår av följande sammanställning, som utvisar en kraftig ökning för åren 1971 och 1973.

År	1968	1969	1970	1971	1972	1973
Ton, netto	570	492	567	867	534	940

Aktivt kol används för avfärgning av vätskor, gasadsorption vid återvinning av flyktiga ämnen, kemtvätt, vattenrening, framställning av vatten-, luft- och akvariefilter, för medicinska ändamål m. m. Huvuddelen används av företag i egen produktion, en mindre del går till återförsäljare. Under tiden december 1973—februari 1974 importerades 120 ton av företag med egen förbrukning och 7 ton av ett mindre antal återförsäljare.

Apoteken säljer aktivt kol som pulver i lös vikt samt i form av tablet-

ter och suspensioner, dvs. uppslammat i vatten. För medicinskt bruk säljs endast tabletter och suspensioner.

Enligt APU gäller frågan att genom en reglering komma åt detaljhandeln med aktivt kol i lös vikt till privatpersoner. För att få kontroll över denna handel är det nödvändigt med licenstvång för import och tillverkning av aktivt kol. För att få behålla medgivet tillstånd bör importör eller tillverkare åläggas att vid återförsäljning vidta rimliga åtgärder mot att aktivt kol kommer att saluhållas till privatpersoner i andra fall än då ett legitimt behov föreligger t. ex. för medicinskt bruk eller speciella spisfläktsfilter. Genom en sådan reglering kommer, uttalar APU, tillgången på aktivt kol för hembränningsändamål att väsentligt begränsas. Det kan visserligen inte förhindras att tabletter avsedda för medicinskt bruk eller kol för fläktar används vid hembränning, men kostnaden kommer att bli väsentligt högre än f. n. APU tillägger, att apoteken inte bör sälja större mängder tabletter till enskilda.

APU föreslår att bestämmelser om en reglering av angivna innebörd tas in i en särskild lag om handel med aktiverat kol.

I ett *särskilt yttrande* uttalar ledamöterna Hillbo och Wennerfors att det är synnerligen tveksamt om de föreslagna åtgärderna kommer att få avsedd verkan, speciellt åtgärderna beträffande handeln med aktivt kol. Övervägande skäl har dock ansetts tala för att förslagen blir föremål för prövning av remissinstanser, regering och riksdag. I anslutning härtill uttalar dessa ledamöter också sin bristande tilltro till ett alltför restriktivt alkoholpolitiskt system och den uppfattningen, att i ett samhälle med en liberalare alkoholpolitik skulle problemen med hembränning och illegal alkoholhantering bli ringa.

Handeln med böcker m. m. Utöver nu redovisade förslag har, som tidigare nämnts, APU även tagit upp den omfattande marknadsföringen av böcker med redogörelser för tillvägagångssättet vid hembränning. Utredningen pekar på att man i sådana böcker sökt undgå risken att bli dömd för delaktighet i hembränning eller renaturering genom att i bökerna ange att sprittillverkning i hemmen är olaglig.

Det är uppenbart, framhåller APU, att denna marknadsföring och försäljning verksamt bidragit till att popularisera hembränningen. Försäljningen medför otvivelaktigt så stora alkoholpolitiska olägenheter att motåtgärder måste övervägas. APU erinrar om att frågan togs upp vid riksdagsbehandlingen av prop. 1973:123 med förslag till ändring av tryckfrihetsförordningen. I motion 1973:1982 hemställdes, att den i propositionen föreslagna möjligheten att införa förbud mot kommersiell annons avseende marknadsföring av alkoholhaltiga drycker och tobaksvaror skulle utvidgas till att avse även kommersiell annons i den mån annonsen används vid marknadsföring av redogörelse för tillvägagångssättet vid tillverkning av sprit eller av varor ägnade att användas vid sådan tillverkning. Motionen avslogs av riksdagen (KU 1973:23, rskr 229).

APU anser, att förbud mot eller inskränkningar i marknadsföringen av nu aktuella redogörelser inte är möjliga med hänsyn till tryckfrihetsförordningen. Det förtjänar emellertid att övervägas, om de som i kommersiellt syfte uppenbart söker stimulera brottsliga handlingar förtjänar att skyddas av tryckfriheten. Starka skäl talar onckligen för att samhället bör sätta stopp för sådana spekulationer. Frågan har emellertid principiell räckvidd och berör också andra brott än hembränning. Enligt APU:s mening bör därför massmedieutredningen (Ju 1970: 59) få i uppdrag att utreda möjligheten att ändra tryckfrihetsförordningen så att denna typ av marknadsföring förhindras. I avbidan härpå bör eftersträvas att få till stånd en frivillig sanering av marknaden. Detta kan ske genom att RSV inleder förhandlingar med de organisationer som företräder dagspress, veckopress och bokhandlare i syfte att få dem att rekommendera sina medlemmar att upphöra med försäljning av eller reklam för ifrågavarande alster.

Enligt APU måste den verksamhet på området, som idag även seriösa företag bedriver, antas till stor del bero på ovetskap om de följder verksamheten kan få. Det borde därför vara möjligt att på frivillighetens väg uppnå en avsevärd begränsning av marknadsföringen. En självsanering från berörda branschens sida är desto mer angelägen, tillägger APU, som man kan beräkna att marknadsföringen av destillationsapparater och aktivt kol kommer att bli särskilt intensiv under månaderna före ikraftträdandet av den föreslagna nya lagstiftningen beträffande nämnda varor.

Remissyttrandena

Det alldeles övervägande antalet remissinstanser anser i likhet med APU den senaste tidens utveckling i fråga om hembränning och annan olaglig alkoholhantering allvarlig. Remissinstanserna anser också genomgående att åtgärder utan dröjsmål bör sättas in i syfte att komma till rätta med den olovliga hanteringen. I fråga om tillvägagångssättet är meningarna något mera delade. Särskilt APU:s förslag om aktivt kol har mött erinringar från flera håll.

Remissinstanserna ansluter sig allmänt till APU:s förslag om att apparat, som är ägnad att användas för tillverkning av sprit, inte får tillverkas, införas till riket, innehas eller säljas utan särskilt tillstånd. RÅ anser dock att ett system med särskild tillståndsgivning blir kostsamt och administrativt tungrott. RÅ föreslår i stället sådan ändring av 9 § 1 mom. förordningen (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin att straffbarhet inträder när det inte är uppenbart att apparaten i fråga skall användas för annat än olovlig sprittillverkning. *Rikspolisstyrelsen* och *länsstyrelsen i Malmöhus län* anför liknande synpunkter.

RSV och *generaltullstyrelsen* anser att tillståndstvånget bör begränsas

till destillationsapparater i egentlig mening, dvs. apparater försedda med anordning för uppvärmning och kylning. Vad som föreskrivs för apparat bör emellertid också gälla apparatdel som uppenbarligen är avsedd att ingå i destillationsapparat. Vidare anser RSV att APU:s förslag om undantag från tillståndsvång bör kompletteras med ytterligare en punkt för yrkesmässig tillverkare av icke alkoholhaltiga vätskor och generaltullstyrelsen att apparater av glas bör undantas från importförbudet. *Landstingsförbundet* uttalar att den föreslagna undantagsbestämmelsen för sjukhus synes onödigt snävt utformad. Enligt förbundet bör undantag också gälla de utbildningsanstalter som behöver destillationsapparater i undervisningen.

Från några håll har framförts synpunkter på de av APU framlagda förslagen om straff- och förverkandepåföljd vid olovlig befattning med destillationsapparat. *Kriminalvårdsstyrelsen* är tveksam om så allvarlig påföljd som fängelse bör ifrågakomma för de brott det här gäller. *Socialstyrelsen* är inte heller övertygad om att straff i form av kortvarigt frihetsberövande enligt den föreslagna lagstiftningen får annat än mera marginell verkan på hembränningen. *Brottsförebyggande rådet* har inget att erinra mot att påföljder av straffrättslig karaktär tillgrips mot dem som handlar med destillationsapparater och aktivt kol. I fråga om innehav av destillationsapparat föreslår rådet som huvudregel att straffsanktionen utgår och att verkan av det olovlige innehavet begränsas till förverkande av apparaten. Rådet liksom *generaltullstyrelsen* anser att påföljd för olovlig införsel av destillationsapparat bör regleras genom en hänvisning till lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling. RSV framhåller att olovlig befattning med destillationsapparat bör bedömas på samma sätt som olovlig sprittillverkning. Till straffstadgandet i APU:s förslag bör därför läggas en punkt enligt vilken straff för grovt brott skall vara fängelse i högst två år.

APU:s förslag att tillstånd skall återkallas om destillationsapparat används vid olovlig sprittillverkning och tillståndsinnehavaren inte kan visa att det inträffade skett utan hans vilja och vetskap och vidare om tillståndshavare saluhåller apparat eller apparatdel till annan än den som äger rätt att inneha sådan utrustning har uppmärksammats av några remissinstanser. RSV anser sålunda att tillstånd också skall återkallas om ändring inträffat i förhållande som legat till grund för tillståndsgivningen. Verket bör också ha möjlighet att häva rätt att utan tillstånd inneha apparat eller apparatdel. Återkallelse av tillstånd eller upphävande av sådan rätt bör enligt verket inte komma i fråga om åtgärden framstår som uppenbart obillig. *Hovrätten för västra Sverige* anser att kraven satts alltför högt när det gäller för en tillståndshavare att värja sig mot återkallelse. Enligt hovrätten bör tillstånd inte återkallas om omständigheterna gör sannolikt att den olovlige hanteringen ägt rum utan tillståndshavarens vilja och vetskap. Hovrätten är vidare kritisk mot de av

APU föreslagna ikraftträdandebestämmelserna och anser att inlösen i någon form av destillationsapparater torde vara nödvändig.

Förslaget om tillståndstvång för tillverkning och import av aktivt kol tillstyrks av bl. a. *hovrätten för västra Sverige, kriminalvårdsstyrelsen, konsumentombudsmannen, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands och Örebro län, Kooperativa förbundet, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sveriges blåbandsförbund och Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling.*

Länsstyrelserna i Jönköpings och Gävleborgs län, generaltullstyrelsen och Sveriges köpmannaförbund känner tvekan inför förslaget främst med hänsyn till förväntade kontrollsvårigheter och problem för legala förbrukare av aktivt kol. *RÅ och rikspolisstyrelsen* avstyrker förslaget. Enligt *RÅ:s* mening gäller det främst att komma till rätta med handeln med destillationsapparater. Kan denna begränsas är särskild lagstiftning om aktivt kol inte erforderlig. I stället bör frågan lösas genom effektivare denaturering av teknisk sprit.

Aktiebolaget Vin- & spritcentralen är också kritisk mot förslaget i denna del. Den legala försäljningen av aktivt kol skulle komma att avsevärt försvåras och med hänsyn till att andra reningsmedel, exempelvis träkol, kan användas i stället är det tveksamt om det önskade resultatet skulle uppnås. Bolaget föreslår i stället en frivillig överenskommelse med importörer och försäljare i syfte att hindra olovlig användning av aktivt kol. *RSV* avstyrker också den föreslagna regleringen om aktivt kol. Enligt verket bör handeln med aktivt kol vara fri med hänsyn till att den övervägande delen aktivt kol används för fullt legitima syften. I syfte att förhindra att aktivt kol används för hembrännings- och renatureringsändamål bör dock handeln med aktivt kol ställas under *RSV:s* tillsyn. Framkommer härvid att aktivt kol sålts olämpligt skall den försumlige genom varning och vite om möjligt förmås ta rättelse. Bli dessa åtgärder verkningslösa föreslår verket straffsanktion för otillåten försäljning. *Zoohandlarnas riksförbund* påpekar att aktivt kol används som reningsmedel i akvarier och anser därför att från tillståndstvång bör undantas akvarie- och zoohandel.

APU:s förslag att massmedicutredningen ges i uppdrag att undersöka möjligheten att så ändra tryckfrihetslagstiftningen att nu förekommande marknadsföring av böcker och andra skrifter med redogörelser för tillvägagångssättet vid olovlig sprittillverkning förhindras har tillstyrkts av flertalet remissinstanser som yttrat sig i saken. *Kriminalvårdsstyrelsen, Svenska bokhandlareföreningen och Svenska tidningsutgivareföreningen* avstyrker dock förslaget i denna del under hänvisning till att begränsningar av tryckfrihetsförordningen inte kan accepteras utan mycket tungt vägande skäl. *Aktiebolaget Vin- & spritcentralen* anser att eventuell ändring av tryckfrihetslagstiftningen inte skulle bli effektiv, eftersom nödvändig vägledning för sprittillverkning kan fås ur läroböcker, uppslagsböcker och liknande.

Departementschefen

Alkoholpolitiska utredningen (APU) har i sitt arbete med en allmän översyn av nykterhets- och alkoholpolitiken funnit anledning att med förtur behandla frågan om åtgärder mot den illegala sprithanteringens i vårt land. Resultatet av detta arbete har APU redovisat i promemorian (Ds Fi 1974: 9) Åtgärder mot hembränning m. m. APU motiverar sin åtgärd att med förtur behandla denna fråga med att den illegala hanteringen ökat kraftigt under senare år. APU redovisar flera olika förhållanden som ger belägg härför. Antalet fall av hembränning som kommit till polisens kännedom har ökat markant. I flera fall har det rört sig om tillverkning i närmast industriell skala för avsalu. Olika intervjuundersökningar visar att en betydande del av de tillfrågade druckit hembränt. Konsumtionen av jäst visar en uppgång som tyder på att betydande kvantiteter förbrukas utöver vad som kan beräknas gå åt för bakningsändamål. APU anger att kvantiteten "överskottsjäst" stigit till inmot 900 ton vart och ett av åren 1972 och 1973. Detta är en kvantitet som skulle räcka till en årlig olaga tillverkning av 9 milj. liter brännvin. Som jämförelse nämns, att Systembolaget AB år 1973 sålde totalt 54,5 milj. liter sprit, varav 38 milj. liter brännvin. Även om det är osannolikt att hela den beräknade kvantiteten "överskottsjäst" använts för hembränning visar dock uppgifterna på en kraftig ökning av denna olaga hantering.

Ett annat belägg för den ökade hembränningen är enligt APU den mycket påtagliga uppgången i försäljningen av destillationsapparater och tillbehör därtill samt av vissa speciella hjälpmedel, såsom aktivt kol, och av faktaböcker om sprittillverkning. En mycket omfattande annonsering och annan marknadsföring förekommer beträffande sådana artiklar. Nuvarande lagstiftning har enligt APU visat sig vara otillräcklig för ingripanden mot hanteringens. Det har endast i något undantagsfall varit möjligt att bevisa att syftet med apparatens användning uppenbarligen varit att tillverka sprit.

En med hembränningen parallell utveckling föreligger enligt APU beträffande renaturering av teknisk sprit. En metod som bygger på rening av starkdenaturerad sprit med aktivt kol har utnyttjats i stor skala. Beskrivningar av metoden marknadsförs bl. a. genom annonsering i pressen. Detta har lett till ökad försäljning både av teknisk sprit, i första hand s. k. K-sprit, och av aktivt kol.

Försörjningen med aktivt kol sker genom import. Denna låg åren 1971 och 1973 betydligt över importen åren närmast tidigare. Aktivt kol har en legal användning vid olika processer, vid tillverkning av vissa vatten- och luftfilter, vid kemptvätt och för medicinskt bruk. Apoteken säljer aktivt kol i form av tabletter och uppslammat i vatten (suspensioner). Sådant kol säljs även i lös vikt på apoteken.

En förklaring till att hembränning förekommer är enligt APU de höga priserna på den legalt tillverkade spriten. Den på senare tid ökande hembränningen tillskrivs dock andra faktorer. En väsentlig sådan anses vara att man i Norge år 1972 genom ny lagstiftning vidtog åtgärder för att komma till rätta med den omfattande hembränningen där. De nya bestämmelserna innebar bl. a. förbud mot tillverkning, import, försäljning och innehav av apparater, lämpade för sprittillverkning och förbud mot att i skrift eller på annat sätt göra reklam för sådan apparatur eller ge råd om sprittillverkning. Detta har lett till att norska apparater i stället bjuds ut på den svenska marknaden. Import sker även från andra länder. Till detta kommer, att apparaterna blivit effektivare och luktfria, varigenom förutsättningar för hembränning i tätorterna ökat. En bidragande orsak till utvecklingen är enligt APU också att massmedierna ägnat stort intresse åt hanteringen och därvid ofta på ett sätt som kan ge allmänheten det intrycket att hembränning är en bagatellartad förseelse.

En utbredd hembränning medför allvarliga samhällseliga olägenheter, konstaterar APU vidare. Bristande laglydnad leder till minskad respekt för lagstiftningen. Hembränning är ofta förenad med annan kriminalitet och hembränd sprit säljs till illegala klubbar. Sådan sprit kan lätt komma att nyttjas av minderåriga och missbrukare. Vidare föreligger ökade risker för storkonsumtion, berusning, vanebildning och annat missbruk. Härtill kommer hygieniska risker och brand- och explosionsfaror. Vad som nu har sagts gäller enligt APU även i fråga om den olaga renatureringen av teknisk sprit.

APU anser att nuvarande lagstiftning visat sig otillräcklig för att motverka de olika formerna av illegal sprittillverkning. I förordningen (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin intagna bestämmelser om straffansvar i fråga om tillverkning, saluhållande och innehav av apparater m. m. lämpade för sprittillverkning har inte motsvarat de intentioner som man hade när de infördes år 1919. Det är därför enligt APU i hög grad påkallat att lagstiftningen på området ändras och görs effektivare. Under hänvisning till synpunkter som framfördes redan då nuvarande bestämmelser infördes och till lagstiftning som år 1972 infördes i Norge för att bekämpa den omfattande hembränningen där föreslår APU att följande åtgärder vidtas med verkan fr. o. m. den 1 december 1974.

1. Tillverkning, införsel, försäljning och innehav av för sprittillverkning lämpade apparater och delar därav skall få förekomma endast efter tillstånd av riksskatteverket (RSV). Undantag från tillståndstvång skall gälla för legal sprittillverkare, statligt eller kommunalt laboratorium, sjukhus och apotek. Tillstånd skall kunna lämnas industrier, institutioner o. d. Överträdelse skall straffas som hembränning och påträffad apparat skall förklaras förverkad. I samband med de nya reglernas ikraft-

trädande föreslås att apparat, för vilken tillstånd ej lämnats inom viss tid skall redovisas till polisen. Sker detta skall straffrihet gälla. Bestämmelser av nu antydd innebörd tas in i en särskild lag om destillationsapparater i ersättning för nuvarande bestämmelser i 9 § förordningen om tillverkning av sprit och vin.

2. I en särskild lag om aktivt kol införs bestämmelser om förbud att utan RSV:s tillstånd tillverka eller införa aktiverat kol samt om att sådant kol får saluhållas endast till återförsäljare, till rörelseidkare för hans rörelse, i apotek för medicinskt bruk eller för användning i filter som uppenbarligen är avsett för annat ändamål än olovlig sprittillverkning eller renaturering. Överträdelse straffas med böter eller fängelse i högst sex månader och påträffat kol skall förklaras förverkat.

3. Massmedieutredningen ges i uppdrag att utreda möjligheten att genom ändring i tryckfrihetsförordningen hindra marknadsföring av böcker o. a. med redogörelser för tillvägagångssättet vid sprittillverkning och renaturering av teknisk sprit.

Remissinstanserna har allmänt understrukit nödvändigheten av effektivare medel mot den illegala sprithanteringen. Ett flertal instanser finner APU:s förslag välgrundade och tillstyrker de föreslagna åtgärderna. Några remissinstanser anmäler viss tvekan beträffande den föreslagna lagstiftningen om aktivt kol. Meningarna går också i sår i fråga om behovet av ändring av tryckfrihetslagstiftningen.

För egen del vill jag anföra följande.

Som jag framhöll i ett svar på en enkel fråga under riksdagens vårsession är möjligheterna till ingripanden mot den illegala sprithanteringen alltför begränsade. Jag uttalade att jag avsåg att utan onödigt dröjsmål undersöka hur man effektivare skulle kunna ingripa mot denna hantering. Helt i linje härmed har APU med förtur behandlat frågan och framlagt förslag till skärpt lagstiftning på området. Utredningen tecknar en bild av förhållandena som klart visar att det förekommer en omfattande olaga sprithantering i skilda former med väsentliga alkoholpolitiska och andra samhälleliga risker och olägenheter som följd. Enligt min uppfattning har förhållandena under den tid som gått sedan APU lade fram sina förslag närmast förvärrats. En ohämmad marknadsföring av destillationsapparater och liknande anordningar, av aktivt kol, m. m. har bedrivits under den senaste tiden genom riksomfattande annonsering, på varumässor och på annat sätt. Åtskilliga reportage i massmedia har fäst ytterligare uppmärksamhet på hanteringen och givit besked om hur omfattande och lönande den är. Uppenbarligen har de åtgärder som APU föreslagit bidragit till att dessa aktiviteter intensifierats.

Den enligt min mening klart dokumenterade utvecklingen kan tyckas anmärkningsvärd mot bakgrund av det straffansvar som redan enligt nuvarande lagstiftning gäller i fråga om hembränning, förfogande över

illegalt tillverkad sprit och mäsk samt tillverkning, försäljning och innehav av apparater m. m. lämpade för sprittillverkning eller renaturering. Enligt APU är förklaringen härtill att de ansvars- och förverkandebestämmelser som gäller i fråga om apparater och redskap, lämpade för sprittillverkning och renaturering, visat sig vara otillräckliga. Anledningen härtill skulle enligt APU främst vara, att det för straffansvar förutsätts att fråga är om tillverkning eller saluhållande med uppenbart syfte att apparaturen skall användas vid olaga sprithantering. APU anger att åtal endast i något enstaka fall lett till fällande dom. De av APU framförda synpunkterna torde återspegla en allmänt utbredd uppfattning och ger också en förklaring till den ohämmade marknadsföring av apparater och aktivt kol som kunnat noteras under senare tid. Som riksåklagaren (RÅ) påpekat är emellertid de gällande bestämmelserna inte så ineffektiva som man allmänt uppfattat dem och jag har med tillfredsställelse noterat, att myndigheterna under den allra senaste tiden med kraft gripit in mot den ohämmade försäljningen av destillationsapparater. Av uttalanden som gjorts i detta sammanhang framgår klart att det är fråga om en mycket omfattande hantering och att det nu förekommer ett mycket stort antal apparater hos privatpersoner runt om i landet.

Missförhållandena är emellertid enligt min mening så allvarliga och inställningen till nuvarande lagstiftning så undergrävd att skärpta åtgärder mot hanteringen genom ändrad lagstiftning måste vidtas utan dröjsmål. Detta krävs inte endast i fråga om den aktuella apparaturen utan också beträffande handeln med aktivt kol.

APU föreslår som jag tidigare nämnt att nuvarande ansvarsbestämmelser i fråga om tillverkning och marknadsföring av apparater m. m. i 9 § förordningen om tillverkning av sprit och vin ersätts med en särskild lagstiftning om tillståndsgivning beträffande tillverkning, import, försäljning och innehav av destillationsapparater i vidsträckt mening. Förslagen har rönt viss kritik från några håll. RÅ har som alternativ till APU:s lösning förordat att ansvarsbestämmelserna skulle bibehållas i tillverkningsförordningen men ändras så att ansvar inträder så snart det inte är uppenbart att apparat, redskap eller del därav skall användas för annat än olovlig sprittillverkning.

I likhet med det alldeles övervägande antalet remissinstanser ansluter jag mig till förslaget om tillståndstvång för nu nämnd befattning med destillationsapparater. RSV bör vara tillståndsmyndighet. Till skillnad från vad som hittills varit fallet blir genom tillståndsgivningen otvetydigt klarlagt vem som äger rätt att tillverka, importera, incha eller sälja den utrustning det här gäller. Sådan befattning med apparaturen utan tillstånd blir i princip förbjuden och straffbelagd. Det ligger i sakens natur att tillståndsgivningen kommer att präglas av restriktivitet.

Till skillnad från APU anser jag dock att det tillståndssystem, som nu utan dröjsmål bör införas, kan utformas inom ramen för nu gällande

lagstiftning och arbetas in i förordningen om tillverkning av sprit och vin.

Med destillationsapparat förstås enligt APU:s förslag apparat, som är ägnad för tillverkning av sprit eller för borttagning eller försvagning av denatureringsmedel i teknisk sprit eller alkoholhaltiga preparat. Invändningar har gjorts mot denna begreppsbestämning. I likhet med RSV anser jag att med destillationsapparat bör avses endast apparat, som är användbar för tillverkning av sprit. Sådan anordning måste vara försedd med kokkärl och utrustning för kylning. Som också påpekats vid remissbehandlingen bör emellertid enligt min mening tillståndsvånget omfatta även delar som uppenbarligen är avsedda att ingå i destillationsapparat. Jag förordar att 9 § första stycket tillverkningsförordningen utformas i enlighet härmed.

I nämnda lagrum bör också anges i vilka fall tillstånd för befattning med destillationsapparat inte behövs. APU:s förslag innebär härvidlag endast undantag för innehav av destillationsapparat. Jag förordar emellertid att, förutom innehav, också införsel och tillverkning bör omfattas av undantagen. Dessa bör, som APU föreslagit, begränsas tämligen snävt. Viss utvidgning av undantagsbestämmelserna är emellertid enligt min mening påkallad för att tillgodose statlig verksamhet främst för undervisnings- och forskningsändamål. Med statlig läroanstalt bör jämföras sådan som står under statlig tillsyn. Övriga vid remissbehandlingen föreslagna utvidgningar av utredningsförslaget bör på ett smidigt sätt kunna tillgodoses inom ramen för tillståndssystemet.

Det av APU föreslagna sanktionssystemet vid olovlig befattning med destillationsapparatur har föranlett vissa påpekanden från remissinstanserna. För egen del finner jag det uppenbart att fängelse bör ingå i straffskalan. För att underlätta vidtagande av säkerhetsåtgärder i form av häktning förordar jag att straffmaximum sätts till ett år. Såsom påpekats av brottsförebyggande rådet och generaltullstyrelsen bör påföljd för olovlig införsel av destillationsapparatur regleras genom en hänvisning till varusmugglingslagen. I fråga om förverkande biträder jag i likhet med remissinstanserna det av APU framlagda förslaget. Jag förordar att reglerna om straff och förverkande i enlighet med vad jag nu anfört förs in i 9 § förordningen om tillverkning av sprit och vin.

Utredningsförslaget om återkallelse av tillstånd har föranlett vissa påpekanden från ett par remissinstanser. Om åtgärden framstår som uppenbart obillig bör enligt min mening återkallelse inte ske. Tillståndsinnehavarens möjligheter till att freda sig mot återkallelse bör också något underlättas. Såsom RSV framhållit skall vidare återkallelse ske om ändring inträffat i förhållande, på vilket beslut om tillstånd grundats. Något behov av möjlighet att häva rätt att utan tillstånd tillverka, importera eller inneha destillationsapparat föreligger inte med de av mig förordade undantagsreglerna. Bestämmelser om återkallelse av tillstånd

föreslår jag intagna i ny paragraf, 9 a §, i tillverkningsförordningen, som också bör kompletteras med en regel om att talan mot beslut enligt 9 eller 9 a § förs hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Som APU och flera remissinstanser framhållit bör åtgärderna sättas in utan dröjsmål. Jag föreslår att de nya reglerna om befattning med destillationsapparater sätts i kraft den 1 december 1974. Övergångsbestämmelserna kan enligt min mening göras mer begränsade än vad som föreslagits. Jag föreslår att den som vid de nya reglernas ikraftträdande innehar apparat för vilken krävs tillstånd bör inom viss tid, förslagsvis en månad, söka det tillstånd som behövs. I avvaktan på att ansökningsärendet blivit rättskraftigt avgjort bör apparaten få användas i enlighet med äldre bestämmelser.

APU har med fog framhållit, att skärpta åtgärder mot marknadsföringen av apparater måste kompletteras med åtgärder även mot handeln och användningen av aktivt kol. Risken är annars att renatureringen av denaturerad sprit ökar. Flera remissinstanser ställer sig tveksamma till förslaget beträffande det aktiva kolet. Man har härvid pekat på att de förbrukare som står för den ojämförligt största delen av konsumtionen använder det aktiva kolet för fullt legitima ändamål och att det är angeläget att denna förbrukning inte förhindras eller onödigt försvåras. Från andra håll har inväntats att om åtkomsten av aktivt kol försvåras, renaturering av sprit med andra hjälpmedel mycket väl är möjlig. RSV har föreslagit att handeln med aktivt kol även i fortsättningen i princip bör vara fri men ställas under verkets tillsyn. Vid olämplig försäljning bör den försumlige förmås till rättelse eller, om detta inte lyckas, utsättas för straffsanktion.

För egen del vill jag beträffande handeln med aktivt kol framhålla följande. Såväl APU som RSV har vid utformningen av sina förslag strävat efter att inte lägga onödiga hinder i vägen för den legitima förbrukningen. Även jag anser att sådan hänsyn måste tas. Vidare bör beaktas att syftet med en reglering av handeln med aktivt kol lätt kan omintetgöras genom en övergång till andra renings- och filtreringsmedel. Jag anser mot bakgrund av det anförda övervägande skäl tala för att en insats av annat slag görs för att bemästra hithörande problem. Ett godtagbart resultat bör kunna nås om förordningen om tillverkning av sprit och vin kompletteras med en regel om straff för den som överlåter aktivt kol eller annat renings- eller filtreringsmedel trots att han insett eller bort inse att varan kommer att användas vid olovlig sprittillverkning eller renaturering. Straffskalan bör vara densamma som för olovlig befattning med destillationsapparat, dvs. böter eller fängelse i högst ett år. Till straffstadgandet bör också knytas en regel om förverkande. De av mig föreslagna ändringarna i tillverkningsförordningen föranleder viss justering av 3 §.

Vidare föreslår jag att bestämmelsen om förverkande i 13 § förord-

ningen (1961: 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat utvidgas till att avse också renings- och filtreringsmedel. Den i nämnda paragraf intagna schablonskatten för teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat bör vidare anpassas till nuvarande skatteuttag för konsumtionssprit. Jag föreslår att beloppet höjs från 20 kr. till 50 kr. för liter.

Jag utgår från att handeln med aktivt kol kommer att hållas under skärpt uppmärksamhet såväl av RSV som polismyndigheten. Visar det sig att den föreslagna straffbestämmelsen skulle vara otillräcklig, är jag beredd att på nytt ta upp frågan i samband med prövning av APU:s slutbetänkande.

Utöver nu behandlade åtgärder har APU också föreslagit, att massmedieutredningen får i uppdrag att utreda frågan om sådan ändring i tryckfrihetsförordningen att möjlighet öppnas att förhindra marknadsföring av s. k. faktaböcker om sprittillverkning. Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget, medan andra bestämt tar avstånd från tanken på ingrepp i tryckfrihetslagstiftningen. Enligt min mening talar övervägande skäl för en undersökning av frågans tryckfrihetsrättsliga aspekter. Enligt vad jag har inhämtat kommer emellertid massmedieutredningen redan med stöd av sina nuvarande direktiv att ta upp frågan. Betänkandet torde komma att avges under första halvåret 1975. Frågan om lämpliga åtgärder torde därför få övervägas i samband med att ställning tas till utredningsförslaget.

Framställningen från SARA

I skrivelse den 4 september 1974 har Sveriges allmänna restaurangaktiebolag (SARA) hemställt att 40 § 3 mom. och 76—79 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521 — Rff) upphävs, att samtidigt mellan staten och SARA träffat avtal upphör att gälla samt att SARA:s bolagsordning framgent får ändras utan tillstånd av Kungl. Maj:t.

Till stöd för framställningen har SARA framhållit följande.

De allmänna restaurangbolagen, fem till antalet, bildades åren 1915, 1921 och 1922. De ägdes av det dåvarande systembolaget. Restaurangbolagen tillkom för att tillgodose ett socialt syfte, främst genom en exklusiv rätt att driva de s. k. folkrestaurangerna. Dessa hade tidigare i allmänhet varit systembolagsvärdshus. De allmänna restaurangbolagen hade under restriktionstiden en prisreglerande betydelse.

Bolagen har undergått en markant utveckling. De förvärvade efter hand restauranger av högre klass än folkrestaurangerna inom alla delar av landet och började också att i betydande omfattning bedriva hotellverksamhet.

Från att ha varit rent lokala företag har restaurangbolagen utvecklats till landsomfattande företag. Bestämmelser i författning avseende de all-

männa restaurangbolagen infördes första gången i 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning. Enligt dessa bestämmelser ägde systembolag, efter samtycke av dåvarande kontrollstyrelsen, rätt att bilda särskilt aktiebolag för drivande av restaurangrörelse. Det ankom på kontrollstyrelsen att godkänna bolagsordning för restaurangbolag och granska dess räkenskaper. Vidare fanns bestämmelser om vem som fick inneha bolagets aktier, om styrelse m. m. Restaurangbolag fick inte utan kontrollstyrelsens medgivande inköpa eller sälja fastighet, vidta större förändringar inom fastighet, ingå viktigare hyresavtal, placera kapital annat än på bankräkning samt bestämma löner och pensioner till anställd personal.

Några år efter införandet av ovannämnda bestämmelser började man diskutera om det var lämpligt att kontrollstyrelsen hade denna dubbla roll som både direktivgivande och kontrollerande myndighet gentemot de allmänna restaurangbolagen. I samband därmed diskuterades också frågan om restaurangbolagens framtida organisation. Efter gjorda utredningar i dessa frågor beslöt statsmakterna år 1945 att restaurangbolagens verksamhet skulle överflyttas på en från systembolagen och kontrollstyrelsen helt fristående aktiebolagsorganisation (prop. 1945: 199, Bev U 36, rskr 231, SFS 173). Denna består sedan dess av ett centralbolag med dotterbolag.

De ändringar i då gällande rusdrycksförsäljningsförordning som gjordes samma år innebar att systembolagen i fortsättningen inte fick driva restaurangrörelse eller därmed jämförlig verksamhet. I fråga om restauranger som betecknades som folkrestauranger fick tillstånd till utskänkning inte överlåtas på annan än ett för ändamålet bildat aktiebolag, som Kungl. Maj:t godkänt för bedrivande av restaurangrörelse av sådant slag. Sådant godkännande lämnades det nybildade centralbolaget. Vidare fanns bestämmelser om aktieägare, styrelse, vinstdisposition m. m. rörande detta bolag.

Den mest genomgripande förändringen i restaurangbolagens verksamhet — och för restaurangnäringen i sin helhet — skedde i oktober 1955 genom den av statsmakterna beslutade ändringen av vårt lands alkohol- och nykterhetspolitik, varvid bl. a. motbokssystemet avskaffades. Den nya ordningen hade betydande konsekvenser för utskänkningen på de flesta restaurangerna, främst på folkrestaurangerna. Man kan anse att folkrestaurangepoken tog slut i oktober 1955. Begreppet folkrestaurang utmönstrades år 1957 ur Rff.

Även i Rff finns bestämmelser om godkännande av restaurangbolag. I 40 § 3 mom. förordningen föreskrivs att tillstånd till utskänkning skall meddelas ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Kungl. Maj:t (restaurangbolag), när så av särskilda skäl finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning.

Enligt förordningen får såsom restaurangbolag godkännas endast sådana bolag som genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat

betryggande sätt berett staten övervägande inflytande på bolagets ledning och som förbundet sig att driva sin restaurangrörelse genom dotterbolag. Sådant restaurangbolag skall därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida som Kungl. Maj:t anser behövas.

Det ankommer på restaurangbolag att ansöka om ifrågavarande godkännande, varefter Kungl. Maj:t kan lämna godkännande för viss tid, högst fyra år. Det senaste godkännande som Kungl. Maj:t lämnat avser SARA. Avtalet gäller för tiden den 1 januari 1973—den 31 december 1975. Enligt avtalet kommer Kungl. Maj:t inte att godkänna annat bolag som restaurangbolag för nämnda tid. Det åligger SARA att tillse att utskänkning av rusdrycker utövas på sätt som förutsätts i förordningen och att också andra föreskrifter följs rörande utskänkning. I övrigt innehåller avtalet i huvudsak regler om arbetsutskott, om slutande av avtal, om fondering och om aktier m. m. i dotterbolagen.

I Rff finns också andra regler som gäller det godkända restaurangbolaget. Sålunda sägs att aktieägare i bolaget endast kan vara svenska staten eller, efter Kungl. Maj:ts tillstånd, svensk medborgare eller svenskt aktiebolag. Aktiebolaget Statsföretag innehar nu samtliga aktier i SARA. I SARA:s dotterbolag får aktier ägas endast av moderbolaget och svensk medborgare som därtill erhållit tillstånd av länsstyrelsen i det län där dotterbolagets styrelse har sitt säte. Aktieägare skall avlämna förbindelse till Kungl. Maj:t eller länsstyrelse att på anmodan överlåta sin aktie mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte upplupen vinstutdelning. Vidare finns bestämmelser om hur restaurangbolagets årsvinst får användas m. m.

De allmänna restaurangbolagen tillkom, som nämnts, för att driva de s. k. folkrestaurangerna. En exklusiv rätt för bolagen att driva sådana restauranger kom till uttryck genom den ändring som år 1945 gjordes i rusdrycksförsäljningsförordningen. Efter rusdrycksförsäljningsreformen år 1955 kan man anse att drivandet av typen folkrestauranger upphörde. Som konsekvens härav togs begreppet folkrestaurang ett par år senare ut ur Rff. Därmed hade det främsta skälet bortfallit för godkännande enligt förordningen av restaurangbolag. Kriterierna för Kungl. Maj:ts godkännande av restaurangbolag är i nu gällande förordning mera allmänt hållna, nämligen ”när så av särskilda skäl finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning”.

I dag driver SARA sin verksamhet under samma förutsättningar som branschens övriga seriösa företag och i fri konkurrens med dessa. Det kan knappast göras gällande att SARA:s verksamhet avviker från konkurrerande företags genom att innehålla uppgifter som grundar sig på särskilda skäl till främjande av nykterhet eller ordning. Inte heller i avtalet med staten har tagits in några speciella uppgifter rörande SARA:s externa verksamhet. I avtalet sägs rent allmänt att det åligger SARA att

tillse att utskänkning av rusdrycker utövas på sätt som förutsätts i Rff och att andra utfärdade föreskrifter följs för sådan utskänkning. Åtlydnaden av nämnda bestämmelser är inte något speciellt för SARA utan gäller också för andra företag som erhållit utskänkningstillstånd. Vidare åligger det SARA att ha kontakt med lokala myndigheter m. fl. i frågor som berör lokala förhållanden.

Atskilliga av reglerna i Rff, i bolagsordningen och i avtalet med staten avser SARA:s interna förhållanden. Av dessa regler kan framhållas skyldigheten att driva verksamheten i dotterbolag, begränsningarna i fråga om att sluta avtal, vinstutdelnings- och fonderingsregler, sättet för utseende av styrelse i central- och dotterbolag samt reglerna rörande aktieägare i dotterbolagen.

I dagens kärva konkurrensförhållanden inom restaurangbranschen är det nödvändigt för företagen att på alla sätt rationalisera och utveckla sin verksamhet. För SARA utgör ovannämnda regler en hel del begränsningar i möjligheterna att vidta nödvändiga rationaliseringar och verkar också hindrande för bolaget att gå in på nya verksamhetsområden. SARA riskerar härigenom att komma i ett sämre konkurrensläge än andra företag i branschen.

Med stöd av vad förut anförts anser SARA att det ur nykterhetspolitisk synpunkt inte längre kan vara behövligt med bestämmelser i Rff rörande godkännande m. m. av ett restaurangbolag. Eftersom dessa bestämmelser samt vissa av de i bolagsordningarna för de allmänna restaurangbolagen och i avtalet mellan staten och SARA intagna bestämmelserna dessutom innebär hinder för de statliga restaurangbolagens konkurrensförmåga och utvecklingsmöjligheter, anser SARA att de bör upphävas. Härigenom skulle SARA komma att få likartade förutsättningar att bedriva sin verksamhet som övriga företag inom statsföretagsgruppen liksom förutsättningar till konkurrens på lika villkor med övriga företag i branschen.

RSV har i sitt yttrande över SARA:s framställning ifrågasatt om inte frågan är av den karaktär att den bör tas upp i samband med behandlingen av APU:s slutbetänkande. I sakfrågan har verket i huvudsak framhållit följande. Sedan folkrestaurangsbegreppet utmönstrades år 1957 har det allmänna restaurangbolagets särställning försvunnit. Enskilda restauratörer får driva rörelse av den typ som tidigare skulle klassificerats som folkrestauranger och det allmänna restaurangbolaget får utan inskränkningar driva restauranger av högre klass. Endast i vissa särskilda fall har centralbolaget förbehållits rätten till utskänkning. Enligt den från år 1957 gällande lydelsen av 40 § 3 mom. Rff är detta fallet när det av särskilda skäl finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning. Bestämmelsen har dock aldrig utnyttjats. En aspekt på det allmänna restaurangbolagets verksamhet bör enligt RSV alltså beaktas. Det sätt på vilket detta bolag och dess dotterbolag utformar sina restau-

ranger och utövar sin utskänkning är i icke oväsentlig omfattning vägledande för många andra företag inom branschen. Skälet härtill är kopplingen mellan den samhälleliga alkoholpolitiken som kommer till uttryck bl. a. genom Rff och det faktum att staten har ett avgörande inflytande över bolagen. På grund härav är det angeläget att bolagen lojalt följer gällande utskänkingsbestämmelser och utgör goda förebilder för andra företag. Skulle Kungl. Maj:t bifalla SARA:s framställning bör garantier därför skapas att också framdeles de allmänna bolagen bedriver sin verksamhet med den alkoholpolitiska och sociala målsättning som hittills har gällt.

Departementschefen

1957 års ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521 — Rff) har lett till att det allmänna restaurangbolagets särställning försvunnit. Numera bedriver detta bolag genom sina dotterbolag en verksamhet som är av samma karaktär som hos privata restaurang- och hotellföretag. De nykterhetspolitiska överväganden som låg bakom regleringen i 40 § 3 mom. Rff saknar numera aktualitet. Jag föreslår därför att denna bestämmelse upphävs. Detta kommer i praktiken inte att leda till några förändringar av bolagets verksamhet. I likhet med RSV anser jag att det sätt på vilket bolaget utformar sina restauranger och utövar sin utskänkning i icke oväsentlig omfattning är vägledande för många företag inom branschen. Jag anser det därför vara av vikt att bolaget framdeles bedriver sin verksamhet med samma alkoholpolitiska och sociala målsättning som hittills.

Övrig reglering i Rff av det allmänna restaurangbolagets förhållanden har enligt min mening numera i allt väsentligt mist sin betydelse. Skäl saknas att för detta företag, som ingår i Aktiebolaget Statsföretag, ha en särreglering i Rff. Med tillstyrkande av SARA:s framställning föreslår jag därför att 76—79 §§ Rff upphävs. Med hänsyn till vad SARA uppgett om att dessa bestämmelser hindrar bolaget i dess rationaliserings- och utvecklingssträvanden bör den förordade ändringen vidtagas utan dröjsmål, lämpligen med verkan fr. o. m. den 1 januari 1975.

Med de av mig förordade ändringarna av Rff rycks förutsättningarna undan för det mellan staten och centralbolaget träffade avtalet. Jag förutsätter, att parterna, när statsmakternas beslut föreligger, genom ny överenskommelse bringar avtalet att upphöra.

Hemställan

Under återopande av vad jag sålunda har anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i förordningen (1961: 180) om tillverkning av sprit och vin,
2. lag om ändring i förordningen (1961: 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat,
3. lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

